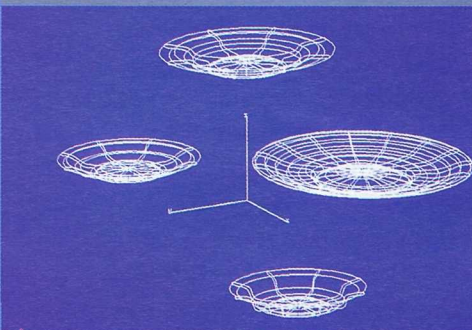

SPAGHETTI-VAZEN EN EEN THEEPOT IN PLAKJES

Boven: Hella Jongerius: B-keuze servies, bestaand uit alle porseleinsorten: blauw, wit en geelbakkend en afgewerkt met verschillende glazuren en door de temperatuur bewust veroorzaakte vormafwijkingen.

Onder: bord, ontworpen met CAD/CAM tijdens het KIC-project. Het maken van een mal voor een bord als zuivere cirkel luistert normaliter nogal precies, maar lukt met CAD/CAM goed en snel.

(foto: TNO-TPD).

Sasja Scherjon: schaal met opstaande vormpjes, steengoed van gietklei; hoogte 7 cm, diameter 38 cm. De omgekeerde versie van de schaal met opstaande vormpjes, waarvan Scherjon overweegt de vorm in flexibel rubber te maken.

Achterlopen doet de Nederlandse keramiekindustrie nog net niet. Wel moet ze er flink de pas inzetten om de technologische ontwikkelingen in het buitenland bij te benen. In Den Bosch startte onlangs een bijscholingsproject met CAD/CAM, waaraan keramiekvormgevers zich vooralsnog niet waagden. Sasja Scherjon en Hella Jongerius experimenteerden in het Europees Keramisch Werkcentrum vooral met de techniek en het materiaal zelf. 'Eenmaal af is keramiek prachtig, maar de weg ernaar toe is monnikenwerk.'

Omtrekkende experimenten in keramiek

Mannen in stofjassen wassen de kleiresten van hun handen, voor ze - wat onwennig - achter het toetsenbord van de computer gaan zitten. Zo moet het toegaan tijdens de trainingen in CAD/CAM voor mallenmakers van de Nederlandse keramiekindustrie.

Het ontwerpen en (mallen)maken met de computer is al jaren gemeengoed in de industrie, maar voor de aardewerkfabrieken in Nederland bleef het nog een onontgonnen terrein. 'Nee, Nederland loopt niet achter, maar we moeten zeker niet te lang wachten. In het buitenland vinden grote technologische veranderingen plaats en mis je die dan heb je geen kans om te overleven. Onze industrie is de laatste dertig jaar vrijwel niet gemoderniseerd', zegt Arthur Reymer van de Technische Fysische Dienst Eindhoven, betrokken bij het Keramisch Innovatie Project (KIC). De gebruikte software komt van de Finse aardewerkfabrikant Arabia. Daarnaast werkt ook de aanzienlijk conservatiever ingestelde Engelse firma Wedgwood met CAD/CAM. Voor de industrie biedt CAD/CAM vooral grote tijdsbesparin-

Sasja Scherjon:
Velvet, drie steengoed
vazen van gietklei;
hoogte 28 cm,
diameter 19 cm.
Hier werden de strengen
in de draaiende vorm
gegoten.

voor een volledig aanbod is de vormgeving voor ons een te complex gebied. Dat geldt ook voor beeldend kunstenaars die iets anders dan normaal willen. Maar je moet niet ook weer niet overschatten wat wij kunnen doen. Je hoopt dat je de vormgevingsexperimenten kunt terugkoppelen naar de industrie. Men is van goede wil maar voorlopig vertaalt die zich nog amper in nieuwe initiatieven.' Het is lastig iets daadwerkelijk op de schappen van de winkel te krijgen, stelt de EKWC-directeur. 'Productie, distributie: je weet hoe moeilijk dat is. Wijzelf moeten nog precies uitzoeken tot welke fase je een vormgevingsexperiment begeleidt. Tot en met een reproduceerbaar prototype? Ik denk eigenlijk van niet. Maar uiteindelijk moeten ontwerpers

'Keramik is prachtig, maar met klei valt amper te experimenteren.'

gen bij het maken van mallen voor in grote oplage gemaakt gebruikskeramiek als sanitair en hotelporselein. 'Het maken van een bord als zuivere cirkel is een akelig precies werkje voor een mallenmaker,' zegt Reymer. 'Met CAD/CAM lukt het daarentegen vrij snel en goed. Zelfs als je bewust een kleine afwijking wilt maken kan dat prima. Wat niet lukt zijn vormen die golven of op een andere manier onregelmatig, kortom te ingewikkeld zijn.'

Doordat het project verleden jaar september begon zijn de proefmodellen van de mallenmakers niet echt spectaculair. Ze zijn eerder vreemd: een op de computer ontworpen theepot-in-plakjes bijvoorbeeld. Reymer toont zich sceptisch over werkelijk nieuwe keramische vormen dankzij de computersoftware. 'Daarvoor moet je bij de vormgevers in het Europees Keramisch Werkcentrum zijn.'

MINDER TIJD EN UITVAL

Nieuwe apparatuur is een te grote investering voor de industrie. Daarom krijgt de Finse software na de training een permanente plaats in een CAD-Service Centrum voor de fabrikanten/leden van de Algemene Vereniging voor de Nederlandse Aardewerk-industrie (AVA). Tot nog toe scholen de medewerkers van Cor Unum, Tichelaar Makkum, Plaatelbakkerij Schoonhoven en Mosa zich bij aan de computer van TNO-TPD Eindhoven.

Nu is technologische ontwikkeling maar één deel van het verhaal, productontwikkeling en research vormen de andere delen. Ook daarin liet de indus-

trie het - vanwege de hoge kosten - afweten. Vaak waren het ontwerpers, die hun opmerkelijke producten konden laten uitvoeren bij de industrie, maar dan wel op eigen kosten (!).

De subsidies die het EKWC ontvangt om beeldend kunstenaars in werkperiodes van drie maanden met klei te laten experimenteren zetten kwaad bloed bij de industrie. Het centrum bezit namelijk alle technologie en expertise die de industrie niet kan betalen. Noch de keramiekvormgevers noch de industrie kwamen bij het EKWC aan de bak. Maar dat is nu veranderd dankzij een subsidie van het Ministerie van OCW, die mogelijkheden biedt om vormgeving een structurele rol te geven in het EKWC. Voorlopig is dat voor een periode van vier jaar. 'Eigenlijk doen wij iets wat productontwikkelingsafdelingen van de industrie zouden moeten doen', zegt Adriaan van Spanje, algemeen directeur van het EKWC.

KATTEN EN CAMMEN

Gemopperd - op wat wel en niet bij het EKWC kan - wordt er natuurlijk altijd. Zo vindt een niet nader te noemen ontwerpersduo dat het op zijn eigen atelier beter uit de voeten kan dan binnen het grootschalige EKWC. Een ander noemt het een "tantaluskwelling" dat er in het EKWC wel een CAD staat, maar weer geen CAM waar je een prototype tot product kunt uitontwikkelen. Van Spanje vindt het gekat wat flauw. 'Als iemand iets op de CAD ontwikkelt hebben wij relaties om een mal verder met CAM uit te voeren. Zo zijn er meer faciliteiten niet in huis, want

zelf de boer op met hun produkt.' Van Spanje vraagt zich trouwens af of je vormgevers wel voor drie maanden uit hun praktijk kunt halen. 'Misschien zijn uitgesmeerde periodes van twee weken beter werkbaar.'

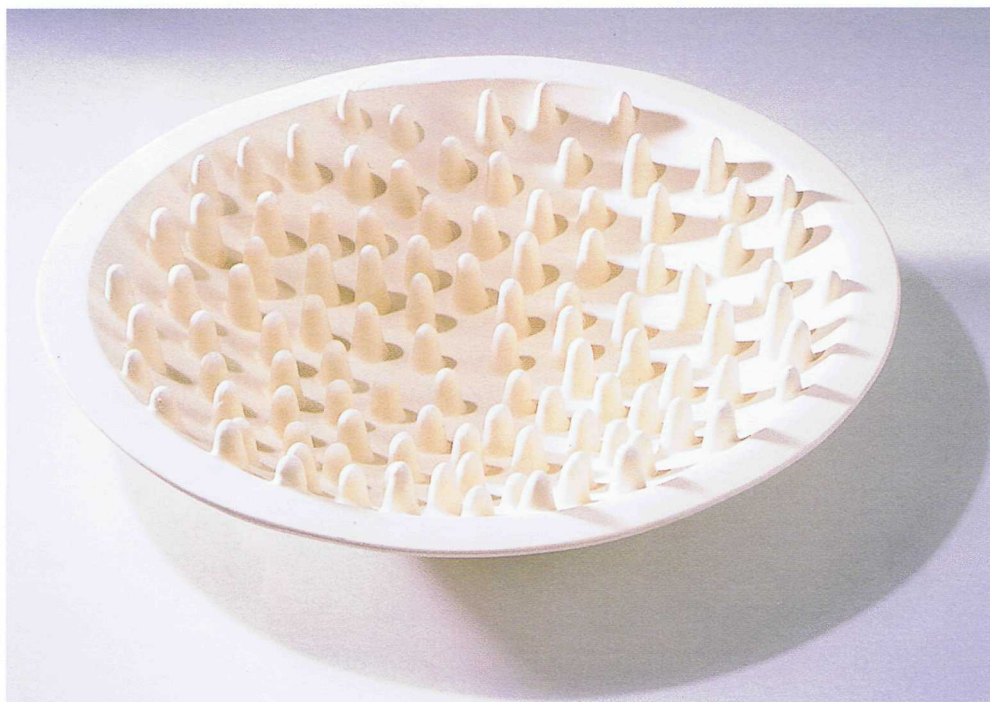
BLAZEN, PLOEP: LOS!

De twee jongste EKWC-vormgevingsprojecten van Sasja Scherjon en Hella Jongerius zijn interessant, maar niet echt innovatief. Daarvoor blijven het teveel experimenten met vorm, materiaal en techniek. Scherjon ontdekte een haar onbekende "lossings-techniek", die nieuwe, ambachtelijke vormen mogelijk maakt. Jongerius bleef haar insteek van anti-design trouw door de esthetische kanten van productieporselein tot concept te bombarderen. De nieuwe computertechnologie is voorlopig voorbehouden aan de cursisten.

Sasja Scherjon belandde bij het EKWC, nadat ze bij Cor Unum had gewerkt en daar behoefte kreeg aan experimenten, die er in de praktijk bij inschoten. 'Technisch kan er vrijwel alles in het EKWC. Dat kom je in de industrie echt niet tegen. Ze hebben er niet genoeg geld voor. Daarentegen is het EKWC er niet op ingericht om je in drie maanden van ontwerp naar een productierijp prototype te laten werken. Het procesmatige, waarbij je grenzen verlegt en je werk verder uitdiept: daarvoor is zo'n werkperiode bedoeld. En dat lukte mij ook goed.' Scherjon voelde zich in het EKWC ontlast van aanpalende taken in de keramiek. 'Je moet modelleur

Sasja Scherjon: schaal met opstaande vormpjes, steengoed van gietklei; hoogte 7 cm, diameter 38 cm. Deze vorm was makkelijker uit de mal te lossen door een perstechniek.

Onder: Hella Jongerius: waterset met drie kruiken en zes bekers, bedoeld om in productie te nemen. De koppen en bekers zijn met opzet dun en dik afgegoten, om zo met de "receptuur-cultuur" in de keramiek te spotten.

'Eigenlijk doet het Europees Keramisch Werkcentrum wat productontwikkelingsafdelingen van de industrie moeten doen.'

zijn, een gipsatelier hebben, ga zo maar door.' Met hulp van Matthias Keller, een werkplaatsbegeleider, die geschoold is bij Rosenthal, leerde ze een lossingstechniek uit de "ram persindustrie", een techniek uit de industriële keramiek. 'Dubbelwandige vormen komen lastig los uit de mal, wat met een eenvoudige persluchttechniek goed lukt. Blazen, ploep en los.'

Voortbordurend op deze mogelijkheden maakte Scherjon onder meer een schaal met opstaande, afgetopte staaftjes. Intrigerender om te zien is de Velvet-vaas, opgebouwd - het lijkt haast gevlochten - uit strengen klei, die zij met hulp van een assistent om een draaiende kegel goot. Later werd hier weer een gipsen mal omheen gemaakt, om zo een kleine serie te kunnen produceren. De Velvet lijkt op de kunststof spaghetti-achtige vaas van Gaetano Pesce, een product dat Scherjon echter niet kent. Een verschil is uiteraard wel de dof afgewerkte fluwelige huid van Scherjons spaghetti-vaas. Deze vaas en de eerder genoemde "pielekes-

schaal" wil Scherjon in productie brengen, zoals dat met een gecompliceerde vaas met puntige vormen al bij Cor Unum gebeurt. Ondertussen is de keramiste zich wel gaan afvragen of deze om te keren schaal niet beter in flexibel rubber gemaakt kan worden.

GEÏNTEGREERDE FREMDKÖRPER

Zoals bekend maakte Hella Jongerius naam met een rubberen vaas (waarvan de voegnaad met opzet niet is weggewerkt) die oogt alsof hij van keramiek is. Voor een Droog/Rosenthal-project had ze al eerder in keramiek gewerkt: 'Een kruk van porselein om te kijken of dat materiaal zo'n schaalvergroting aankon. Qua beeld wel, maar als ding werd het te zwaar en te kwetsbaar. Bovendien zat het hartstikke koud aan je kont.' Haar recente periode bij het EKWC noemt Jongerius een "interessante maar enorme worsteling". 'Het pad is veel nauwer, alles gaat traag. Er valt amper met klei te experimenteren. Voor je het weet ontploft alles in de oven. Als het af is is het práchtig maar de weg ernaar toe is gruwelijk monnikenwerk.'

De vormgeving van producten, inclusief haar fles en bekeervormen in het EKWC-project, interesseert Jongerius niet echt. 'Of er nou zó'n of zó'n kromming in zit. Dat maakt toch niks uit. Het werken met glazuren vind ik effectbejag. Met vormgeving wordt het dan al gauw provinciekitsch.' Wat Jongerius wel boeide was de zogenaamde B-keus aan porselein. 'Niemand heeft een perfect servies thuis staan. Overal zitten wel vormfoutjes in.' Jongerius stopte dus bewust foutjes in het B-keuze

servies door de oven iets te heet te stoken zodat de kommen niet perfect rond werden en zo iets unieks kregen. De gebruikte methode stempelde Jongerius in de keramiek om zo de "recepten-cultuur" in de keramiek te laten zien. Dezelfde invalshoek leidde tot een waterset bestaand uit kruiken en met opzet dun en dik afgegoten koppen en bekers. Hiervoor zoekt de ontwerpster nog een producent. Wel staat vast dat Droog de prototypes tijdens de Salon van Milaan zal presenteren. Vanuit vormgevingsoogpunt is het materiaalonderzoek op conceptuele basis interessant. Het focussen op afwijkingen mag dan als design shockerend werken, voor de keramiek als kunstnijverheid zijn juist de afwijkingen van een object bepalend voor haar aantrekkelijkheid. (Een Chinese kruik ontroert bijvoorbeeld omdat je de eeuwenoude vingerdrukjes van de maker nog in de klei ziet staan.) Wat dat aangaat mist het door Jongerius beoogde anti-effect hier dus haar uitwerking. De vervreemding lukte beter bij de verdere vormexperimenten op de B-keus producten. Hier paste zij haar geliefde epoxyhars toe als "geïntegreerde Fremdkörper". Kommen kregen een verlengde taille van epoxyhars en de waterkruiken muteerden met een mooie "uitbouw" of "verlenging". Zo vond een confrontatie plaats tussen het edele keramiek, dat minimaal twee dagen gestookt moet worden voor het hard is en de ordinaire kunststof. 'Die hars heb je er binnen vier uur keihard op.'

VRIJ RESTAUREREN

Puristen zullen geschokt zijn van de porseleinen potten, die Jongerius rondom 14de eeuwse pot-

Hella Jongerius:
mutatie-waterkruiken met
"vormuitbouwen" in epoxyhars.

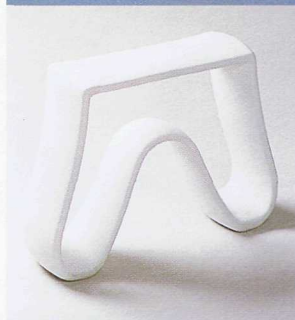
Hella Jongerius:
kommen van porselein,
met epoxyhars verlengd.
Op de hars is een
quasi-keramische huid
aangebracht.

scherven (oren en randen) maakte. De resten leidden een werkloos bestaan in de kelders van Museum Boijmans Van Beuningen. Brutaalweg keerde Jongerius de oren om en spoot bepaalde delen in "Toyota-rood" of in "Mercedes-Benz zilver". 'Het is een vorm van vrije restauratie om archeologische resten op zo'n manier in hedendaags design te injecteren', zo omschrijft Jongerius het zelf. Bij Boijmans moest men toch even wat wegslikken. Maar na een inmiddels afgelopen expositie raakte men overtuigd van deze wel meedogenloos onomkeerbaar gerestaureerde "porseleine potten". Voor het EKWC betekende de aanwezigheid van Jongerius een extra impuls aan het vormgevingsproject, waarin nu twee jonge Vlaamse afstudeerders van Piet Stockmans uit Genk deelnemen. Van Spanje: 'Iemand als Hella heeft een aanzuigende werking in de vormgevingswereld, waar men het EKWC vaak nog niet kent.' Zoals blijkt is Jongerius dualistisch over haar werkperiode, die haar te lang uit de praktijk haalde. Maar ze leerde veel in het EKWC: 'Draaien, vormen leren lossen, allemaal interessant maar voorlopig heb ik het wel gehad met klei.'

Informatie over werkperiodes en het KIC project bij het EKWC: 073-6124500. Het centrum bereidt ook een symposium voor om vormgevers voor keramiek te interesseren.

Hella Jongerius:
7 "porseleine potten".
Op basis van 14de eeuwse
potscherven uit de
collectie van Museum
Boijmans Van Beuningen
nieuw gemaakte kruiken.
Om het verschil te accentueren
zijn de historische
resten in autolak gespoten.

Hella Jongerius: kruk,
porselein, Droog/Rosenthal
project. Als beeld klopt
het, maar functioneel
overtuigt de kruk minder.